

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ОДЕСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ ЕКОНОМІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ**

Кафедра статистики

Допущено до захисту
Завідувач кафедри

“27” грудня 2017 р.

КВАЛІФІКАЦІЙНА РОБОТА
на здобуття освітнього ступеня магістра
зі спеціальності 051 «Економіка»
за магістерською програмою професійного спрямування
«Статистика бізнесу та державного управління»

на тему: **«Витрати населення як об’єкт статистичного дослідження»**

Виконавець:
студент обліково-економічного факультету
Замятін Сергій Сергійович _____
/підпис/

Науковий керівник:
кандидат економічних наук, доцент
Самотоєнкова Олена Вікторівна _____
/підпис/

ЗМІСТ

ВСТУП.....	3
 РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ТА МЕТОДОЛОГІЧНІ АСПЕКТИ СТАТИСТИЧНОГО ДОСЛІДЖЕННЯ ВИТРАТ НАСЕЛЕННЯ	 6
1.1. Види, склад і структура витрат населення	6
1.2. Джерела статистичної інформації про витрати населення	11
1.3. Статистичні методи дослідження витрат населення	18
 РОЗДІЛ 2. СТАТИСТИЧНЕ ДОСЛІДЖЕННЯ ДИНАМІКИ І СТРУКТУРИ ВИТРАТ НАСЕЛЕННЯ УКРАЇНИ ЗА 2010-2016 РОКИ	 26
2.1. Аналіз динаміки сукупних витрат населення України.....	26
2.2. Аналіз структури витрат населення та оцінка структурних розбіжностей	28
2.3. Аналіз витрат на душу населення та на одне домогосподарство	36
 РОЗДІЛ 3. РЕГІОНАЛЬНИЙ АНАЛІЗ ВИТРАТ НАСЕЛЕННЯ УКРАЇНИ	 43
3.1. Розподіл регіонів України за рівнем витрат на душу населення	43
3.2. Кореляційно-регресійний аналіз витрат населення України	51
 ВИСНОВКИ	 61
 СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	 66
 ДОДАТКИ	 70

ВСТУП

Актуальність теми кваліфікаційної роботи. Одним з головних показників попиту та використання доходів населення є показник обсягу витрат та вартості спожитих товарів і послуг. Показники витрат населення є одними з основних серед індикаторів життєвого рівня будь-якої країни.

Можна також сказати, що інформація про доходи менш достовірною через різноманітність джерел доходів, наявності невраховуваної суми доходів від «тіньової» економічної діяльності, розриву в часі між здійсненою діяльністю та її оплатою, а також наявності не тільки грошової форми доходів, але й натуральних надходжень продуктів харчування та наданих пільг населенню. Тому статистика все більшою мірою зосереджує увагу на вивченні витрат, тобто вивчає доходи через напрямки їх використання.

Актуальність теми кваліфікаційної роботи полягає у необхідності всебічного дослідження витрат населення як одних з найважливіших показників, що характеризують рівень економічного та соціального розвитку суспільства.

Метою кваліфікаційної роботи є аналіз динаміки і структури витрат населення в сучасних умовах розвитку України, оцінка диференціації та розподіл регіонів України за рівнем споживчих витрат населення, кореляційно-регресійний аналіз витрат населення України.

Основними завданнями випускної роботи є:

- розгляд теоретичних та методологічних основ статистичного дослідження витрат населення;
- аналіз динаміки загальних витрат населення України;
- дослідження структури та оцінка структурних розбіжностей витрат населення;
- аналіз середньодушових витрат населення України;
- статистична оцінка диференціації населення за рівнем споживчих витрат;

- аналіз розподілу регіонів України за рівнем витрат на душу населення;
- побудова факторної моделі на основі кореляційно-регресійного аналізу витрат населення України.

Предметом кваліфікаційної роботи є кількісні характеристики витрат населення України, а *об'єктом* – населення України.

Структура кваліфікаційної роботи. Кваліфікаційна робота складається зі вступу, трьох розділів, висновків, списку використаних джерел, додатків.

У першому розділі кваліфікаційної роботи викладаються загальні поняття, економічна сутність, види, склад і структура витрат населення; основні джерела статистичних даних про витрати населення; методологічні основи статистичного дослідження витрат населення.

У другому розділі проведено статистичне дослідження динаміки, структури та оцінка структурних розбіжностей сукупних витрат населення України, а також середньодушових витрат населення.

У третьому розділі виконано статистичний аналіз регіональної структури населення за рівнем споживчих витрат; групування регіонів України за рівнем витрат на душу населення; проведено кореляційно-регресійний аналіз витрат населення.

Інформаційну базу дослідження складають наукові праці вітчизняних і зарубіжних економістів, офіційні статистичні дані. Серед вчених, які досліджували диференціацію населення за витратами потрібно виділити таких: Герасименко С. С., Борух В. О., Алямкін Р. В., Головач А. В., Єріна А. М., Задорожна Р. П., Єлісєєва І. І., Удотова Л. Ф.

У кваліфікаційній роботі використовуються такі статистичні методи, як статистичне групування, абсолютні і відносні величини, середні величини, показники динаміки, індекси, оцінка структурних розбіжностей, кореляційно-регресійний аналіз.

Джерелами інформації для написання кваліфікаційної роботи є статистичні збірники України за період з 2010 до 2016 року, дані відомчої

статистики, результати спеціальних статистичних обстежень, електронні ресурси Державної Служби Статистики України.

Для обробки і аналізу даних використовується пакет MS EXCEL, MS WORD та програма Statistica.

ВИСНОВКИ

Витрати населення є одним з основних показників, які характеризують життєвий рівень населення. Результати проведеного дослідження показали, що в Україні загальна сума витрат населення у 2016 році порівняно з 2015 роком, збільшилась на 279504 млн. гривень або на 16,2%, при чому кожний відсоток цього збільшення містив у собі 17228,790 млн. гривень. В цілому за період з 2010 по 2016 рік сукупні витрати населення в Україні збільшилися на 1063075 млн. гривень або майже в 2,132 разів або на 113,2 %. Таким чином, за період 2011-2016 роки в середньому щорічно сукупні витрати населення України збільшувались на 177179,167 млн. грн., що становить 9,9 % в діючих цінах.

Аналіз динаміки структури сукупних середньомісячних витрат у розрахунку на одне домогосподарство показує поступове зниження частки витрат на продукти харчування та безалкогольні напої з 51,6% в 2010 році до 49,8% в 2016 році. Також зменшення частки в загальному обсязі сукупних витрат зазнали витрати на алкогольні напої та тютюнові вироби і неспоживчі сукупні витрати – відповідно з 3,4% до 2,9% і з 10,1% до 6,8% протягом аналізованого періоду. Простежується тенденція до збільшення частки витрат на непродовольчі товари та послуги з 34,9% до 40,5%.

Аналізуючи динаміку змін в структурі середньомісячних сукупних витрат на непродовольчі товари можна сказати, що у 2016 році порівняно з 2014 роком зменшили свою частку в загальній кількості сукупних витрат такі, як витрати на одяг і взуття, на предмети домашнього вжитку, на транспорт. зв'язок; відпочинок і культуру, освіту, ресторани та готелі, різні товари і послуги. Слід констатувати про різке збільшення частки витрат на житло, воду, електроенергію, газ та інші види палива – з 9,4% до 16,0%. Це є негативним явищем для українців і в повній мірі відбиває тенденцію зростання тарифів для населення. Протягом аналізованого періоду простежується збільшення частки витрати на охорону здоров'я – відповідно с 3,6% в 2014 році до 4,2% в 2016 році.

Оскільки коефіцієнт подібності структур споживчих витрат для населення міської місцевості склав 0,9752, а для сільської – 0,9735, це говорить про те, що дані структури дуже подібні протягом аналізованого періоду. Для міської місцевості $K=0,048$ і для сільської місцевості $K=0,0522$ означає те, що структури середньомісячних сукупних витрат, розраховані на одне домогосподарство для міської та сільської місцевості у 2015 та 2016 роках не потерпіли значних змін. Однак, необхідно відмітити, що в структурі сукупних витрат і міського, і сільського населення збільшилась частка витрат на послуги (в основному на житлово-комунальні послуги), з 16,8% до 17,6% – в міських поселеннях, та з 8,0% до 9,1% – в сільській місцевості. Також збільшилась частка витрат на непродовольчі товари, з 21,9% до 24,9% – в міських поселеннях, та з 23,7% до 26,7% – в сільській місцевості. Частка витрат на продовольчі товари та неспоживчих сукупних витрат у 2016 році порівняно з 2015 роком зменшились.

Дослідження середньодушових витрат показало, що в Україні розмір середньодушових витрат населення у 2016 році порівняно з 2015 роком збільшився на 11414,2 гривень або на 28,4%, при чому кожний відсоток цього збільшення містив у собі 402,12 гривень. За період з 2010 по 2016 рік розмір середньодушових витрат населення в Україні збільшилися на 31148,8 гривень, або в 2,5 рази. Таким чином, за період 2011-2016 роки в середньому щорічно середньодушові витрати населення збільшувались на 5191,48 гривень або на 12,3 % в діючих цінах.

В Україні розмір середньомісячних сукупних витрат в розрахунку на одне домогосподарство у 2016 році порівняно з 2015 роком збільшився на 768,4 гривень або на 15,5%, при чому кожний відсоток цього збільшення містив у собі 495,20 гривень.

За період з 2010 по 2016 рік розмір середньомісячних сукупних витрат у розрахунку на одне домогосподарство в Україні збільшилися на 2647,10 гривень або на 86,1 %. Таким чином, за період 2011-2016 роки в середньому

щорічно середньомісячні сукупні витрати на одне домогосподарство збільшувались на 441,18 гривень або на 8,1 % в діючих цінах.

Аналізуючи рівень середньодушових витрат в 2012, 2014 та 2016 роках, можна сказати, що середній рівень витрат на 1 особу, розрахованого в середньому по Україні, збільшився на 19180,33 гривень або в 1,757 разів протягом аналізованого періоду. В цілому за період 2013-2016 роки в середньому щорічно середньодушові витрати населення збільшувались на 4795,08 гривень або на 15,1 % в діючих цінах відповідно до розподілу регіонів.

В результаті проведеного розподілу регіонів України у 2012 році за рівнем середньодушових витрат було виявлено такі групи з низькими (Вінницька, Волинська, Житомирська, Закарпатська, Івано-Франківська, Кіровоградська, Луганська, Рівненська, Сумська, Тернопільська, Херсонська, Хмельницька, Чернівецька, Чернігівська), середніми (Київська, Львівська, Миколаївська, Полтавська, Черкаська) та високими (Дніпропетровська, Донецька, Запорізька, Одеська, Харківська) рівнями середньодушових витрат населення, відповідно по 14, 5 та 5 регіонів в групах, що становило відповідно 58,4%, 20,8% і 20,8%. Тобто більше всього регіонів у 2012 році входили у групу з низьким рівнем середньодушових витрат.

В 2014 році розподіл регіонів за рівнем витрат на душу населення суттєво змінився. Так, до групи з низьким рівнем витрат увійшла тільки одна Луганська область (4,2%). Найбільша кількість областей, а саме 18, що склало 75,0% загальної кількості, увійшли у другу групу зі середніми рівнями витрат на душу населення (Вінницька, Волинська, Донецька, Житомирська, Закарпатська, Івано-Франківська, Кіровоградська, Львівська, Миколаївська, Полтавська, Рівненська, Сумська, Тернопільська, Херсонська, Хмельницька, Черкаська, Чернівецька, Чернігівська області). У групу з високими рівнями витрат, як і в 2012 році, потрапили 5 областей (20,8%), а саме, Дніпропетровська, Запорізька, Київська, Одеська, Харківська області.

Аналізуючи розподіл регіонів за рівнем середньодушових витрат у 2016 році, також можна відмітити суттєві зміни. Знову збільшилась кількість

областей з низькими рівнями витрат на душу населення – 9 областей, що складає 37,5% загальної кількості областей України, це Волинська, Житомирська, Закарпатська, Івано-Франківська, Рівненська, Тернопільська, Херсонська, Черкаська, Чернівецька області. У другу групу з середніми рівня витрат на душу населення увійшли 11 областей або 45,8%, це Вінницька, Кіровоградська, Луганська, Львівська, Миколаївська, Одеська, Полтавська, Сумська, Харківська, Хмельницька, Чернігівська області. У третю групу з високими рівнями середньодушових витрат увійшли всього 4 області, що становить 16,7% загальної їх кількості, це Дніпропетровська, Донецька, Запорізька і Київська області.

Таким чином, з 2012 року простежується тенденція до зменшення кількості регіонів з низькими середньодушовими витратами та збільшення регіонів зі середнім рівнем середньодушових витрат, проте в 2016 році склалася тенденція вже до збільшення кількості регіонів з низькими рівнями середньодушових витрат, зменшення кількості регіонів з середніми та високими показниками і змінною в структурі груп.

Для визначення впливу окремих факторів на зміну рівня середньодушових витрат було проведено кореляційно-регресійний аналіз, за результатами якого отримано трьох-факторну модель:

$$Y = 8442,789236 + 125,1221 X_1 + 138,4016527 X_3 - 5235,9621 X_4 ,$$

де на рівень витрат на душу населення впливають три фактори: X_1 – індекс споживчих цін, X_3 – рівень урбанізації, X_4 – середній розмір домогосподарства. Параметри моделі показують, що зі змінною рівня споживчих цін на 1%, витрати на одну особу збільшуються на 125,12 гривень, зі збільшенням рівня урбанізації на 1%, витрати в розрахунку на одну особу за рік збільшуються на 138,40 гривень, а при збільшенні середнього розміру домогосподарства на 1 особу обсяг витрат на душу населення за рік зменшується на 5235,96 гривень. Для трьох факторної моделі, яку отримано, індекс кореляції $R = 0,9386$. Тобто, можна говорити про тісний кореляційний зв'язок, який характеризує залежність рівня витрат на душу населення від цих факторів. Коефіцієнт детермінації $R^2 =$

0,8810. Його величина вказує на те, що 88,10% варіації рівня витрат на душу населення визначається зміною величини індексу споживчих цін, рівня урбанізації та середнього розміру домогосподарства. Вплив факторів, що не увійшли в рівняння, складає 11,90% загального впливу на Y всіх факторних змінних. Тому модель можна вважати точною.

При вирішенні економічних завдань часто необхідно знати не тільки абсолютний вплив факторів на результативну ознаку, але і їх відносний вплив. Для оцінки відносного впливу факторів було розраховано коефіцієнти еластичності, які показали, що з підвищенням рівня споживчих цін на 1% рівень витрат на одну особу збільшується в середньому на 0,813%, із зростанням рівня урбанізації на 1% рівень витрат на одну особу збільшується в середньому на 0,815%. У той же час збільшення середнього розміру домогосподарств на 1% призводить до зниження рівня витрат на одну особу в середньому на 0,796%. Таким чином, проведений кореляційно-регресійний аналіз показав, що найбільш впливовими факторами на зміну рівня витрат на душу населення в Україні є зміна індексу споживчих цін, рівня урбанізації та зміна середнього розміру домогосподарства.

Проведений аналіз показав доцільність подальшого дослідження витрат населення з метою поглиблення вивчення найбільш впливових факторів, оптимізації структури сукупних і споживчих витрат, оптимізації балансу доходів і витрат населення, удосконалення методології вибіркового статистичного обстеження бюджетів домогосподарств, використовуючи досвід розвинутих країн.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Конституція України: Прийнята на п'ятій сесії Верховної Ради України 28 червня 1996 року. – К.: Преса України, 1997. – с. 80.
2. Бігальська О. Ю. Роль малого бізнесу в зміцненні економічних основ домогосподарств України / О. Ю. Бігальська // Наукові записки [Української академії друкарства]. – 2011. – № 4. – С. 41–48.
3. Біттер О. А. Фінанси домогосподарств у умовах фінансової кризи / О. А. Біттер // Економічні науки. Сер. : Облік і фінанси. – 2012. – Вип. 9(1). – С. 68–78.
4. Борух В. О., Алямкін Р. В. Економічна статистика. Навчальний посібник. – К.: Ліра – К, 2006. – 318с.
5. Богданова Т. І. Якість життя населення – як мета політики соціально-орієнтованої держави // Вісник соціально-економічних досліджень. – 2009. - № 37 – с.8 – 15.
6. Ватаманюк М. М. Особливості споживання домогосподарств в умовах перехідної економіки України / М. Ватаманюк // Формування ринкової економіки в Україні: Актуальні проблеми економіки перехідного періоду. – Львів : Інтереко, 1999. – Вип 4. – С. 64-68.
7. Ватаманюк М. М. Споживча поведінка домогосподарств в умовах перехідної економіки / М. М. Ватаманюк // Фінанси України. – 2004. – № 12. – С. 75–76.
8. Вашків П.Г . Теорія статистики: Навчальний посібник / П. Г. Вашків, П. Л. Пастер, В. П. Сторожук, Є. .Ткач. – К.: Либідь, 2010. – 320 с.
9. В. П. Сторожук, О. В. Кустовська, Є. І. Ткач, І. М. Шост та ін.; За ред. Є. І. Ткача – Курс лекцій з дисципліни «Статистика». Частина 1. – Тернопіль: Економічна думка, 2006 . – 224 с.
10. Лопушняк Г. С. Бюджетне фінансування соціальних видатків в умовах трансформації економіки // Фінанси України. – 2010. - № 10 – с.38 – 46.

11. Мамонова Г. В., Піжук О. І. Гендерні особливості диференціації доходів населення та перспективи забезпечення їх рівності в Україні // Актуальні Проблеми Економіки. – 2009. - № 9 (99) – с.174 – 179.
12. Мармоза А. Т. Теорія статистики. Підручник для студентів вищих навчальних закладів. – Київ: «Центр учбової літератури», 2013. – 593 с.
13. Кисельов К. Ю. Основні напрями формування інформаційної бази для статистичного вивчення споживання продукції та послуг населенням України / К.Ю. Кисельов // Бізнес-інформ. – 2015. – С. 236-241.
14. Кисельов К.Ю. Прогнозування сукупних витрат домогосподарства з урахуванням політики валютного курсу на 2015 р. / К.Ю. Кисельов // Статистична оцінка соціально-економічного розвитку: зб. матеріалів всеукр. науков.-практ. конф. (Хмельницький., 21 травня 2015 р.) – Хмельницький.: Хмельницький ун-т управління та права, 2015
15. Кисельов К. Ю. Прогнозування сукупних витрат домогосподарств на основі кореляційно-регресійного аналізу / К. Ю. Кисельов // Прикладна статистика: проблеми теорії і практики : зб. наук. праць. – 2015. – № 16. – С. 147–156.
16. Кисельов К. Ю. Споживання продуктів харчування населенням України: реалії сьогодення. / К. Ю. Кисельов // Система державної статистики в Україні : сучасний стан, проблеми та перспективи : тези доп. XIII Міжнар. наук.-практ. конф. з нагоди Дня працівників статистики (К., 4 груд. 2015 р.) – К. : НАСОА, 2015. – С. 46–48.
17. Кисельов К. Ю. Споживання продукції промисловості України: статистичний аспект / К. Ю. Кисельов // Науковий вісник: фінанси, банки, інвестиції – 2013. – № 6 (25). – С. 141–146.
18. Кисельов К. Ю. Статистичний аналіз рівня споживання товарів та послуг населенням України у 2013 році / К. Ю. Кисельов // Статистика України. – 2014. – № 4. – С. 33–37.
19. Коцьо О. Я. Розробка структури комплексу ЕММ з аналізу тенденцій споживання домогосподарств за умов інформаційної асиметрії / О. Я. Коцьо // Прометей. – 2013. – № 1. – С. 195–198.

20. Кощенко К. В. Особливості формування та класифікація доходів домогосподарств в сучасних умовах / К. В. Кощенко // Сучасні питання економіки і права. – 2013. – Вип. 1. – С. 80–85.
21. Кравець І. О. Статистичний аналіз даних з використанням статистичних пакетів та MS EXCEL / І. О. Кравець, В. В. Ромакін. — Миколаїв : ЧДУ імені Петра Могили, 2004. — 62 с.
22. Крупа В. Р. Формування заощаджень домогосподарств та їх вплив на соціально-економічний розвиток країни / В. Р. Крупа // Вісник Одеського національного університету. Економіка. – 2013. – Т. 18, Вип. 1(1). – С. 178—182.
23. Поплавська О. М. Бідність населення: шляхи запобігання та подолання наслідків// Україна: аспекти праці. – 2007. - № 2 – с.40 – 45.
24. Сайт Державної служби статистики України [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <https://ukrstat.org>
25. Самотоєнкова О.В., Ольвінська Ю.О. Економічна статистика: Навчальний посібник. – Одеса : ОДЕУ, 2010. – 182 с.
26. Соціальна статистика. Опорний конспект лекцій. // О.В.Самотоєнкова, Ю.О.Ольвінська. – Одеса : ОДЕУ, 2008. – 72 с.
27. Соціальна статистика. Практикум. // О.В.Самотоєнкова, Ю.О.Ольвінська. – Одеса: ОДЕУ, 2009. – 102 с.
28. Социальная статистика : Учебник /Под ред. чл. – кор. РАН И.И. Елисеевой. – 3-е издание, перераб. и доп. – М. : Финансы и статистика, 2003. – 440с.
29. Соціально-демографічна статистика: Підручник. // За заг. ред. професора А. З. Підгорного - Одеса : ФОП Гуляєва В. М. , 2017. – 424 с.
30. Статистичний щорічник України за 2010 рік. – К.: Консультант, 2011.
31. Статистичний щорічник України за 2011 рік. – К.: Консультант, 2014.
32. Статистичний щорічник України за 2012 рік. – К.: Консультант, 2013.
33. Статистичний щорічник України за 2013 рік. – К.: Консультант, 2014.
34. Статистичний щорічник України за 2014 рік. – К.: Консультант, 2011.
35. Статистичний щорічник України за 2016 рік. – К.: Консультант, 2013.

36. Статистичний збірник «Регіони України 2016. Част. 1». – К.: 2014. –299 с.
37. Удотова Л. Ф. Соціальна статистика: Підручник. – К.: КНЕУ, 2002. – 376 с.
38. Фомішина В. М. Обсяги та структура споживання домогосподарств в умовах трансформації економіки України / В. М.Фомішина // Держава та регіони. Сер. Економіка та підприємництво. – 2010. – Вип. 2. – С. 209–213.
39. Фомішина В. М. Особливості споживання і заощадження домогосподарств України в умовах фінансово-економічної кризи / В. М. Фомішина // Таврійський науковий вісник. – Херсон : Айлант, 2010. – Вип. 69. – С. 297–302.
40. Замятін С. С. Статистичні аспекти дослідження витрат населення [Текст] / С. С. Замятін, О. В. Самоєнкова // Статистика – інструмент соціально-економічних досліджень: збірник наукових студентських праць. Випуск 4, частина 1. – Одеса, ОНЕУ. – 2018. – С. 104-111.
41. <http://uk.wikipedia.org/wiki>
42. <http://portal.rada.gov.ua>